

Introducere

Este știut faptul că legislația penală cunoaște o mai mare dinamică în raport cu legislația civilă. Dacă în România până în prezent au fost adoptate două Coduri civile (Codul civil de la 1864, care de-a lungul timpului a suferit numeroase modificări, și Codul civil în vigoare, adoptat prin Legea nr. 287/2009^[1]), în materie penală au fost adoptate 5 Coduri penale (Codul penal de la 1864, 1936, 1968, 2004^[2] și 2009).

Codul penal de la 1968, de la adoptare și până în prezent, a fost modificat și completat prin 38 de acte normative (decrete, decrete-legi, legi, ordonanțe de urgență) și 6 decizii ale Curții Constituționale.

Profundele transformări pe plan politic, social și economic, care au avut loc în societatea românească în cei peste 45 de ani care au trecut de la adoptarea Codului penal anterior, mai ales în perioada de după anul 1989 și în special după aderarea României la Uniunea Europeană, nu lasă loc pentru nicio îndoială împotriva oportunității adoptării unui nou Cod penal.

Autorii, în procesul elaborării noului Cod penal, au procedat, în primul rând, la identificarea neajunsurilor existente în legislația penală în vigoare, evidențiate de practica judiciară și doctrina penală, care se referă, pe de-o parte, la proporționalitatea pedepselor ca natură și durată sau quantumul prevăzut în norma de incriminare a faptei în raport cu importanța valorii sociale care face obiect de ocrotire penală (proporționalizarea sau individualizarea legală) și în raport cu gravitatea în concret a faptei săvârșite (proporționalizarea sau individualizarea judiciară) și, pe de altă parte, la simplificarea pe cât posibil a textelor de incriminare, pentru evitarea suprapunerilor între diferitele incriminări cu textele Părții generale a Codului penal. Astfel, în cazul în care o circumstanță este prevăzută în Partea generală ea nu mai trebuie reluată în

^[1] Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată (M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011).

^[2] Codul penal de la 2004, adoptat prin Legea nr. 301/2004 nu a intrat în vigoare, fiind abrogat potrivit art. 446 din Legea nr. 286/2009 prin care s-a adoptat noul Cod penal.

conținutul incriminărilor din Partea specială, urmând a se aplica textul general.

Răspunzând cerințelor procesului de monitorizare a Comisiei Europene (MCV), prin noul Cod penal s-a urmărit îndeplinirea următoarelor obiective:

1. *Crearea unui cadru legislativ coerent în materie penală, cu evitarea suprapunerilor inutile de norme existente în Codul penal anterior și în legi speciale.*

Pentru realizarea acestui obiectiv, prin Legea de punere în aplicare nr. 187/2012^[1], legiuitorul a procedat la modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții penale pentru ca acestea să fie puse în acord atât cu normele cuprinse în Partea generală a noului Cod penal, cât și cu normele de incriminare prevăzute în Partea specială a acestui cod.

În acest sens, în materia incriminării grupurilor infracționale, noul Cod penal renunță la paralelismul existent în Codul penal anterior între textele care incriminează acest gen de fapte [grup infracțional organizat, incriminat în art. 7 din Legea nr. 39/2003^[2]; asocierea în vederea săvârșirii de infracțiuni – art. 323 din Codul penal anterior; complotul – art. 167 din Codul penal anterior; asocierea în scopul săvârșirii de acte de terorism prevăzute de art. 35 alin. (1) din Legea nr. 535/2004^[3]], cu posibilitatea menținerii ca o incriminare distinctă a asociației teroriste, dat fiind specificul acesteia.

2. *Simplificarea reglementărilor de drept penal substanțial, menită să faciliteze aplicarea lor unitară și cu claritate în activitatea organelor juridice.*

În materia incriminării faptei de constituire a unui grup infracțional organizat, în noul Cod penal a fost destinat un text și nu mai multe texte ca în Legea penală anterioară, conducând astfel la o simplificare a reglementărilor în acest domeniu și la o stabilire rațională a locului incriminării constituirii unui grup infracțional organizat în art. 367 din noul Cod penal, text cuprins în Titlul VIII – „Infracțiuni care aduc atingerea unor relații privind conviețuirea socială”, la care se adaugă incriminarea distinctă prevăzută la

^[1] Legea nr. 187/2012 de punere în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012).

^[2] Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate (M. Of. nr. 50 din 29 ianuarie 2003).

^[3] Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului (M. Of. nr. 1161 din 8 decembrie 2004).

art. 35 alin. (1) din Legea nr. 535/2004 ori la art. 8 din Legea nr. 241/2005 sau în art. 3 din O.U.G. nr. 31/2002.

3. Asigurarea satisfacerii existențelor decurgând din principiile fundamentale ale dreptului penal consacrate de Constituție, de pacte și tratate privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România a aderat.

Referitor la incriminarea ca faptă de sine stătătoare a pluralității constituite, în noul Cod penal, aceasta a fost incriminată, într-un singur text, într-o variantă tip și o variantă agravată, care se particularizează prin gravitatea infracțiunilor care intră în scopul grupului infracțional organizat (în cazul variantei agravate infracțiunea care intră în scopul grupului infracțional organizat este sancționată de lege cu pedeapsa detențiunii pe viață sau închisoarea mai mare de 10 ani).

Dacă după constituirea grupului infracțional organizat se trece la săvârșirea unei infracțiuni ce intră în scopul grupului, se aplică regulile privind concursul de infracțiuni.

Este menținută cauza specială de nepedepsire a persoanelor care după ce au comis fapta de constituire a unui grup infracțional organizat (variante tip sau agravată) au denunțat autorităților grupul infracțional organizat, mai înainte ca acesta să fie descoperit și să fi început săvârșirea vreuneia dintre infracțiunile care intră în scopul grupului. De asemenea, a fost menținută și cauza specială de reducere a pedepsei cu jumătate, care devine incidentă în cazul în care persoana care a săvârșit fapta de constituire a grupului organizat (variante tip ori agravată) sau a săvârșit o infracțiune dintre cele care intrau în scopul grupului înlesnește, în cursul urmăririi penale, aflarea adevărului și tragerea la răspundere penală a unuia sau mai multor membri ai unui grup infracțional organizat.

4. Transpunerea în cadrul legislativ penal național a reglementărilor adoptate la nivelul Uniunii Europene.

La incriminarea faptei de constituire a unui grup infracțional organizat, legiuitorul penal a ținut seama de setul de criterii pentru definirea asociațiilor criminale elaborate de grupul de experți asupra crimei organizate din cadrul Consiliului Europei.

Un prim criteriu obligatoriu în definirea grupului infracțional organizat este colaborarea a trei sau mai multe persoane.

Al doilea criteriu important pentru definirea grupului infracțional organizat îl constituie existența organizației infracționale o perioadă îndelungată sau nedefinită de timp. Acest criteriu, ca de altfel și primul criteriu, face posibilă diferențierea grupurilor infracționale

organizate de pluralitatea ocazională (eventuală). Din perspectiva criteriilor propuse de grupul de experți ai Consiliului Europei se consideră ca obligatorie existența asociației infracționale o perioadă îndelungată sau nedefinită de timp și numai facultativă diviziunea muncii asociației sau grupului infracțional, respectiv stabilirea rolului și sarcinilor pentru fiecare participant. Din punct de vedere penal fapta de constituire a unui grup infracțional are caracterul unei infracțiuni continue.

Un al treilea criteriu definitoriu pentru a reține constituirea unui grup infracțional organizat este acela al stabilirii obiectivelor acestuia, care trebuie să fie exclusive sau preponderent infracționale. Aceasta presupune ca grupul să dispună de un program infracțional care să vizeze săvârșirea uneia sau mai multor infracțiuni.

Prin urmare, grupul organizat infracțional definește un ansamblu de comportamente care aduc atingere sau pun în pericol o varietate de valori sociale fundamentale și un complex de relații sociale care se nasc și se dezvoltă în jurul și din cauza acestor valori. Astfel, grupul infracțional organizat prin săvârșirea infracțiunilor ce intră în scopul constituirii acestuia aduce atingere sau pune în pericol asemenea valori sociale.

Potrivit dispozițiilor art. 7 din Legea nr. 39/2003 coroborate cu cele cuprinse în art. 2 din Legea nr. 39/2003 (înainte de modificările intervenite prin Legea nr. 187/2012), grupul infracțional organizat trebuia să aibă ca scop comiterea uneia sau mai multor infracțiuni grave pentru a obține direct sau indirect un beneficiu financiar sau alt beneficiu material. Infracțiunea era considerată gravă dacă făcea parte din una dintre următoarele categorii: omor; omor calificat; omor deosebit de grav; lipsire de libertate în mod ilegal; sclavie; șantaj; infracțiuni contra patrimoniului care au produs consecințe deosebit de grave; infracțiuni privitoare la nerespectarea regimului armelor și munițiilor, materialelor explosive, materialelor nucleare, sau al altor materiale radioactive; falsificarea de monede sau alte valori; divulgarea secretului economic; concurența neloială; nerespectarea dispozițiilor privind operații de import sau export; deturnarea de fonduri; nerespectarea dispozițiilor privind importul de deșeuri și reziduuri; proxenetismul; infracțiuni privind jocurile de noroc; infracțiuni privind traficul de droguri; infracțiuni privind traficul de persoane și infracțiuni în legătură cu traficul de persoane; traficul de imigranți; spălare de bani; infracțiuni de corupție, infracțiunile asimilate acestora, precum și infracțiunile în legătură directă cu infracțiunile de corupție; contra-

banda, evaziune fiscală, precum și celelalte infracțiuni prevăzute în Legea nr. 86/2006 privind Codul vamal al României^[1]; bancruta frauduloasă; infracțiuni săvârșite prin intermediul sistemelor și rețelelor informatice sau de comunicații; traficul de țesuturi sau organe umane; orice altă infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii, al cărei minim special este de cel puțin 5 ani.

În temeiul art. 367 alin. (6) din noul Cod penal, grupul infracțional organizat este constituit pentru a acționa în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni fără să se facă o precizare privitoare la natura sau gravitatea acestora.

Prin dispozițiile art. 126 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal s-a procedat la modificarea Legii nr. 39/2003 după cum urmează:

1. Articolul 2 lit. a) și b) vor avea următorul cuprins: a) grup infracțional organizat – grupul definit la art. 367 alin. (6) din Codul penal; b) infracțiune gravă – infracțiunea pentru care legea prevede pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii al cărei maxim special este de cel puțin 4 ani, precum și următoarele infracțiuni: supunerea la muncă forțată sau obligatorie, prevăzută la art. 212 din Codul penal; divulgarea informațiilor secrete de serviciu sau nepublice, prevăzută la art. 304 din Codul penal; ștergerea sau modificarea marcajelor de pe arme letale, prevăzută la art. 344 din Codul penal; infracțiuni privind concurența neloială; infracțiuni de corupție, infracțiunile asimilate acestora, precum și infracțiunile împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene; infracțiuni privind traficul de droguri; infracțiuni privind regimul juridic al precursorilor de droguri; infracțiuni privind nerespectare a dispozițiilor privind introducerea în țară de deșeuri și reziduuri; infracțiuni privind organizarea și exploatarea jocurilor de noroc.

2. Articolele 7-10 și 13 se abrogă.

3. În tot cuprinsul legii, trimiterile la art. 7 se vor considera făcute la art. 367 din Codul penal.

O examinare comparativă a dispozițiilor art. 7, coroborate cu ale art. 2 din Legea nr. 39/2003, cu cele cuprinse în art. 367 din noul Cod penal și ale art. 2 din Legea nr. 39/2003, după modificarea acestora prin Legea nr. 187/2012, ne conduce la reținerea unor asemănări, dar și a unor deosebiri.

O primă asemănare este aceea că atât potrivit reglementărilor în vigoare, cât și ale noului Cod penal, privitoare la stabilirea sferei faptelor ce intră în scopul grupului infracțional organizat,

[1] M. Of. nr. 350 din 19 aprilie 2006.

legiuitorul folosește două criterii: fie cel al precizării exprese a acestor infracțiuni, avându-se în vedere în special natura acestora, fie cel al gravității în abstract a infracțiunilor, în sensul ca legea penală să prevadă pedeapsa închisorii al cărui minim special să fie de o anumită durată (5 ani, respectiv 4 ani).

A doua asemănare se referă la faptul că pedeapsa concret aplicată celor care au constituit, aderat sau sprijinit grupul infracțional organizat se determină în raport cu gravitatea infracțiunii ce intră în scopul acesteia.

Deosebirile dintre cele două texte de incriminare a constituirii unui grup infracțional organizat sunt mai multe, determinate și de preocuparea legiuitorului de a simplifica reglementările de drept penal substanțial, de a evita pe cât posibil concursul de norme de incriminare care ar putea duce la o dificultate în aplicarea acestora în practica judiciară.

O prima deosebire vizează conținutul legal al incriminării constituirii unui grup infracțional organizat. În art. 7 din Legea nr. 39/2003 această faptă era incriminată într-o singură variantă, cu cerința ca grupul să existe pentru o perioadă și să activeze în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, pentru a obține direct sau indirect un beneficiu financiar sau alt beneficiu material, iar în art. 8 din aceeași lege se stabilea criteriul de delimitare între grupul infracțional organizat și alte incriminări ale pluralității constituite, cum erau complotul, art. 167 alin. (1), și asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni, art. 323 alin. (1) din Codul penal anterior.

În noul Cod penal, constituirea unui grup infracțional organizat este incriminată în două variante: varianta tip și varianta agravată care se particularizează prin gravitatea infracțiunii care intră în scopul grupului infracțional organizat. Totodată, nu se mai cere ca prin infracțiunile ce intră în scopul grupului infracțional organizat să se urmărească obținerea în mod direct sau indirect, a unui beneficiu financiar sau alt beneficiu material, întrucât norma de incriminare cuprinsă în art. 367 alin. (1) din noul Cod penal este o normă cadru, ea devenind incidentă în cazul oricărei constituirii a unui grup infracțional organizat, neavând relevanța natura și gravitatea infracțiunii ce intră în scopul grupului respectiv decât la stabilirea variantei de incriminare a acestei fapte (tip sau agravată).

A doua deosebire este cea privitoare la sistemul de sancționare a concursului de infracțiuni când constituirea grupului infracțional organizat a fost urmat de săvârșirea uneia sau mai multor infrac-

țiuni. Potrivit dispozițiilor art. 34 din Codul penal anterior se aplică sistemul cumulului juridic cu spor facultativ, iar în temeiul art. 39 din noul Cod penal se aplică cumulul juridic cu spor obligatoriu.

În sfârșit, o altă deosebire se referă la renunțarea de către legiuitorul noului Cod penal la incriminarea, ca o variantă specială, a faptei de tăinuire dacă bunul provine dintr-o infracțiune gravă săvârșită de unul sau mai mulți membrii ai unui grup infracțional organizat.

Luând în seama toate aceste deosebiri și altele posibile între reglementările anterioare și cele din noul Cod penal, referitoare la pluralitatea constituită de infractori, apreciem ca necesară și utilă o examinare cât mai completă a acestor reglementări, pentru a evidenția particularitățile fiecărei norme de incriminare în materie, având în vedere, pe de o parte, faptul că până în prezent în doctrina penală nu a fost abordată, în întregul său, problematica pluralității constituite de infractori, mai ales după ce Legea nr. 39/2003 a devenit activă, iar, pe de altă parte, intrarea în vigoare a noului Cod penal la 1 februarie 2014 poate determina numeroase situații în care va trebui decisă legea penală aplicabilă, în situații tranzitorii.

Din aceste considerente apreciem ca în cuprinsul prezentei lucrări științifice să fie abordate, într-o descriere succintă, atât formele pluralității de făptuitori (infractori) și cadrul reglementării acestora în legislația penală anterioară și a noului Cod penal, cât și elemente de drept comparat, cu accent pe evidențierea în special a aspectelor controversate, din doctrina penală și practica judiciară, în legătură cu problematica pluralității constituite de infractori.

În continuare sunt examinate, într-un capitol distinct, conținuturile normelor de incriminare a pluralității legal constituite potrivit reglementărilor Codului penal anterior și a unor legi speciale, iar într-un alt capitol examinarea conținutului normelor de incriminare a pluralității legal constituite potrivit prevederilor noului Cod penal și a unor legi speciale.

Capitolul I. Noțiuni generale privind pluralitatea de infractori

Secțiunea 1. Pluralitatea de infractori. Concept și caracterizare. Forme

§1. Conceptul și caracterizarea pluralității de infractori

Infracțiunea, ca orice activitate umană conștientă, poate fi săvârșită atât de o singură persoană, cât și prin eforturile conjugate ale mai multor persoane; în acest din urmă caz, există o pluralitate de infractori.

În cazul pluralității de infractori, ideea pluralității privește subiectul activ al infracțiunii, în sensul că în loc de un singur subiect activ există mai mulți subiecți activi (infractori)^[1].

Așadar, prin expresia „pluralitatea de infractori” se denumește acea situație în care infracțiunea este săvârșită de doi sau mai mulți subiecți activi, prin eforturi conjugate.

Pentru existența unei pluralități de infractori este necesar să se constate, sub aspectul laturii obiective, o contribuție efectivă a doi sau mai mulți subiecți activi la săvârșirea aceleiași fapte prevăzute de legea penală, iar sub aspectul laturii subiective, voința acestora de a coopera la comiterea faptei respective^[2]. Voința este comună chiar dacă există deosebiri din punct de vedere a modului în care s-a produs psihic determinarea voinței fiecăruia (previziunea, scop, mobil etc.).

Întrunirea acestor condiții (obiective și subiective) face posibilă distincția dintre pluralitatea de infractori de un grup sau de un lot de infractori care au săvârșit aceeași faptă în locuri diferite sau în același loc, fără să existe o înțelegere între ei. De exemplu, dacă în același timp două persoane pun foc în locuri diferite la un imobil (clădire), fără ca una să știe de fapta celeilalte, chiar dacă provocarea incendiului va fi rezultatul comun al activităților acestora, nu va exista pluralitate de infractori, ci două infracțiuni separate de distrugere prin incendiere, cu subiect activ singular,

^[1] V. Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 380.

^[2] G. Antoniu (coord.), C. Bulai, C. Duvac, I. Gliga, Gh. Ivan, C. Mitrache, I. Molnar, I. Pascu, V. Pașca, O. Predescu, *Explicații preliminare ale noului Cod penal*. Vol. I. Art. 1-52, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 488.

fiindcă deși există cauzalitate fizică comună nu există însă aceeași cauzalitate psihică; la fel și în situația în care într-un complex comercial trei persoane fizice sustrag în același timp fără ca între ele să existe voința de cooperare la săvârșirea faptei de furt, fiecare făptuitor urmând să răspundă pentru propria sa faptă, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de norma de incriminare a furtului^[1].

Prin urmare, ceea ce caracterizează pluralitatea de infractori este unicitatea faptei prevăzute de legea penală, existența mai multor subiecți activi și voința comună a acestora de a contribui la săvârșirea acelei fapte.

Nu trebuie făcută confuzie între pluralitatea de infracțiuni și conexitatea infracțională, adică acele legături mai mult sau mai puțin strânse între activitățile infracționale distincte; de exemplu, o persoană fură un bun, iar altă persoană îl tăinuiește sau o persoană falsifică o diplomă, iar alta o folosește. În aceste cazuri nu putem vorbi de pluralitate de infractori, întrucât s-a realizat conținutul a două infracțiuni distincte (furt și tănuire; fals și uz de fals) săvârșite de persoane diferite, deși aceste infracțiuni sunt conexe, dar atâta timp cât nu există voința de cooperare la săvârșirea lor fiecare făptuitor urmează să răspundă pentru propria sa faptă, în măsura în care aceasta constituie prin ea însăși o infracțiune de sine stătătoare.

Din cele ce precedă rezultă că la pluralitatea de infractori identificăm două trăsături esențiale: pe de o parte, prezența mai multor infractori și, pe de altă parte, existența unei singure fapte prevăzute de legea penală săvârșită de către aceștia. Astfel, pluralitatea de infractori (subiecți activi) capătă caracter specific de manifestare comună datorită unității faptei săvârșite. Din acest considerent, oricât de mulți subiecți activi ar fi unitatea infracțiunii nu este influențată^[2].

Această unitate de infracțiune se răsfrânge asupra tuturor infractorilor sub raportul calificării faptei, al determinării locului și timpului săvârșirii acesteia și în genere stabilirea conținutului infracțiunii săvârșite se răsfrânge asupra tuturor făptuitorilor^[3].

[1] I. Pascu, *Drept penal. Partea generală. Examinarea instituțiilor fundamentale ale Dreptului penal, potrivit dispozițiilor Codului penal în vigoare și ale noului Cod penal*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 191.

[2] G. Antoniu ș.a., *op. cit.*, p. 489.

[3] C. Bulai, B. Bulai, *Manual de Drept penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007.

Urmarea imediată a infracțiunii este produsă prin cooperarea tuturor făptuitorilor care au contribuit la executarea elementului material al infracțiunii și care se înscrie în antecedenta causală ce a generat producerea rezultatului. Fapta fiind săvârșită prin activitatea tuturor făptuitorilor, rezultă că și răspunderea penală a acestora trebuie să fie în general aceeași.

Unitatea infracțiunii, ca temei al răspunderii penale a infractorilor, face ca toate cauzele care, în mod obiectiv, înlătură răspunderea penală (amnistia, prescripția răspunderii penale) sau care o exclud (abrogarea incriminării, lipsa unui element constitutiv al infracțiunii) să producă efect față de toți făptuitorii, deopotrivă și în același timp^[1].

Sub aspect criminologic, contribuția mai multor persoane la săvârșirea aceleiași infracțiuni imprimă acesteia o gravitate mai ridicată, întrucât sporește forța de acțiune a infractorilor, mărește curajul și posibilitatea de a ascunde urmele infracțiunii și favorizează sustragerea infractorilor de la răspunderea penală. Din aceste motive pluralitatea de infractori, ca forma de criminalitate colectivă, ridică probleme specifice privind prevenirea și combaterea ei, cercetarea cauzelor și elaborarea măsurilor adecvate combaterii acestui fenomen. Pe planul dreptului penal, pluralitatea de infractori justifică și face necesară o reacție mai severă din partea autorităților juridice față de faptele săvârșite în astfel de condiții.

§2. Formele pluralității de infractori

Autorii de drept penal, în unanimitate, în lucrările lor de specialitate, fac distincția între următoarele forme ale pluralității de infractori, și anume: pluralitatea naturală, pluralitatea constituită sau constitutivă și pluralitatea ocazională sau participația penală^[2].

[1] V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, Explicații teoretice ale Codului penal Român. Partea generală, vol. I, Ed. Academiei Române, București, 1969, p. 182.

[2] V. Dongoroz (reeditarea ediției din 1939), op. cit., p. 381; V. Dongoroz ș.a., op. cit., p. 180; G. Antoniu ș.a., op. cit., p. 489-450; C. Bulai, B. Bulai, op. cit., p. 455; I. Pascu, op. cit., p. 191; T. Vasiliu, G. Antoniu, Șt. Daneș, Gh. Dăringă, D. Lucinescu, V. Papadopol, D. Pavel, D. Popescu, V. Rămureanu, Codul penal comentat și adnotat. Partea generală, Ed. Științifică, București, 1972, p. 142.